

บทอาขยานบทหลักและบทอาขยานบทเลือก **กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**

๒๑ – ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

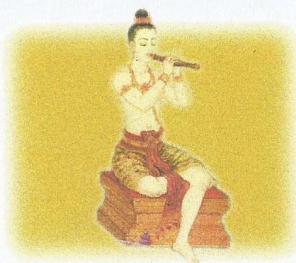
ณ ศูนย์พัฒนากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจังหวัดพะเยา

โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

หนังสืออ่านเพิ่มเติม
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

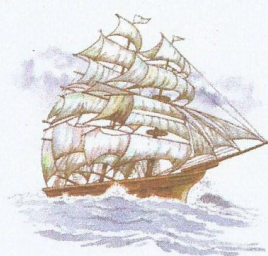
บทอาขยานภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๖๙.-

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑-๓)
บทหลัก

๖๕

นिरาษฎุเขาทอง ๖๖

โคลงโลกนิติ ๖๘

โคลงสุภาษิตนฤพุมนาการ ๗๐

บทเสภาสามัคคีเสวก ตอน วิสวกรรมา ๗๒

อิศรญาณภาษิต ๗๔

บทพากย์เอราวัณ ๗๖

๖๖

นิราศภูเขาทอง

มาถึงบางอ้อที่วิเศษ
 โอ้อสุธาหนาแน่นเป็นแผ่นพื้น
 เมื่อเคราะห์ร้ายกายเราก็อ่าน
 ล้วนหนามเหน็บเจ็บแสบคับแค้นใจ
 ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า
 เดียวนี้มอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา
 โอ้อสามัญผืนแปรไม่แท้เที่ยง
 นี่หรือจิตคิดหมายมีหลายใจ
 ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์
 แม้นพุดชั่วตัวตายทำลายมิตร

ยามวิโยคยากใจให้สะอื้น
 ถึงสี่หมื่นสองแสนทั้งแดนไตร
 ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย
 เหมือนนกไร้รังเร่อยู่เอยกา
 ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
 ทั้งผัดหน้าจับเขม่าเหมือนชาวไทย
 เหมือนอย่างเยี่ยงชายหญิงทั้งวิสัย
 ที่จิตใครจะเป็นหนึ่งอย่าพึงคิด
 มีคนรักสถ้อยร้อยจิต
 จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

สุธา คือ พสุธา แผ่นดิน

สี่หมื่นสองแสน ในที่นี้คือสองแสนสี่หมื่น เป็นการคิดพื้นที่โลกตามคติโบราณในตำราไตรภูมิพระร่วง

แดนไตร โลกทั้งสาม ได้แก่ สวรรค์ มนุษย์ บาดาล

จับเขม่า การแต่งผมของหญิงสมัยโบราณ ใช้เขม่าเป็นละอองดำที่เกิดจากควันไฟหรือดินปนผสมกับน้ำมันหอม

๖๘

โคลงโลกนิติ

พระสมุทรสุดสีก้าน
สายดั่งทิ้งทอดมา
เขาสูงอาจวัดวา
จิตมนุษย์นี้ไซ้

คณนา
หยั่งได้
กำหนด
ยากแท้หยั่งถึง

ก้านบัวบอกสีก้าน
มารยาทส่อสันดาน
โฉดฉลาดเพราะคำชาน
หย่อมญาเหี่ยวแห้งเรือ

ชลธาร
ชาติเชื้อ
ควรทราบ
บอกร้ายแสดงดิน

โคควายวายุชีพได้
เป็นสิ่งเป็นอันยัง
คนเด็ดดับสูญสิ่ง-
เป็นชื่อเป็นเสียงได้

เขาหน่ง
อยู่ไซ้
ขาร้าง
แต่ร้ายกับดี

เพื่อนกิน ลิ่นทรพย์แล้ว
หาง่าย หลายหมื่นมี
เพื่อนตาย ถ้ายาหนี-
หายาก ฝากผีไซ้

แทงหนี่
มากได้
วาอาตม์
ยากแท้จักหา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

สายดั่ง เชือกที่ปลายด้านหนึ่งผูกติดกับลูกตึง ใช้วัดความลึกของน้ำ
ญา คือ หนา เป็นคำเอกโทษ

๗๐

โคลงสุภาชิตนฤพมนาการ

๑ . เพราะความดีทั่วไป

ทำดีไปเลือกเว้น	ผู้ใด ไตเฮย
แต่ผูกไมตรีไป	รอบข้าง
ทำคุณอุตหนุนใน	การชอบ ธรรมนา
ไว้ศัตรูปองมล้าง	กลับช่องสรรเสริญ

๓. เพราะถามฟังความก่อนตัดสิน

ยินคดีมีเรื่องน้อย	ใหญ่ไฉน ก็ดี
ยังบ่งเห็นไป	เด็ดด่วน
ฟังตอบชอบคำไซ	คิดใคร่ ครวญนา
ห่อนตัดสินห้วนห้วน	เหตุด้วยเบาความ

๔. เพราะคิดเสียก่อนจึงพูด

พาที่มีสติรู้	รอดิต
รอบคอบชอบแลผิด	ก่อนพร้อง
คำพูดฟังลิขิต	เขียนร่าง เรียงแซ
ฟังเพราะเสนาะต้อง	โสดทั้งห่างภัย

๗. เพราะขอโทษบรรดาที่ได้ผิด

ใดกึ่งผิดพลาดแล้ว	ไปละ ลืมเลย
หย่อนทิจูมานะ	อ่อนน้อม
ขอโทษเพื่อคารวะ	วายบาด หมางแฮ
ดีกว่าปดอ้อมค้อม	คิดแก้โดยโก่ง

ชอบ ตอบ

ต้องโสด ถูกหู ในที่นี้หมายถึง พูดนำฟัง

ทิจู ความคิด, ความอดดีอดชั่ว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓๒

บทเสภาสามัคคีเสวก

ตอน วิศวกรรมา

อันชาติใดไร้ศานตีสุขสงบ
 ณ ชาตินั้นนรชนไม่สนใจ
 แต่ชาติใดรุ่งเรืองเมืองสงบ
 ย่อมจำนงศิลปาส่งงาม

อันชาติใดไร้ช่างชำนาญศิลป์
 ใครใครเห็นไม่เป็นที่จำเรียดา
 ศิลปกรรมนาใจให้สร้างโคก
 จำเรียดาพาใจให้สบาย

แม้ผู้ใดไม่นิยมชมลึงงาม
 เพราะชาติเครื่องระงับดับรำคาญ
 เพราะการช่างนี้สำคัญอันวิเศษ
 จึงยกย่องศิลปกรรมนั้นทั่วไป

ต้องมีวรบรรณรอนหาผ่อนไม่
 ในกิจศิลปะวิไลละวางตาม
 ว่างการบรรณรอนอันล้ำล้ำ
 เพื่อร่ำมเรืองระยับประดับประดา
 เหมือนนารินไร้โฉมบรรโลมสง่า
 เขาจะพากันเหย้าให้อบอวย
 ช่วยบรรเทาทุกข์ในโลกให้เหือดหาย
 อีกร่างกายก็จะพลอยสุขสราญ
 เมื่อถึงยามเศร้างูราน่าสงสาร
 โอสลดใจจะสมานซึ่งดวงใจ
 ทุกประเทศศานาทั้งน้อยใหญ่
 ศรีวิไลวิลาสดีเป็นศรีเมือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิศวกรรมา คือ พระวิศวกรรมา เทพผู้มีความเชี่ยวชาญในการช่างสาขาต่างๆ

นรชน คน

ละवाद วาด

นาริน ผู้หญิง, นาง

บรรโลม คือ ประโลม ทำให้พึงใจ

๗๔

อิสรณภาพาจิต

ชายข้าวเปลือกหญิงข้าวสารโบราณว่า	น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอชฌาสัย
เราก็จิตคิดดูเล่าเขาก็ใจ	รักกันไว้ดีกว่าซึ่งระวังการ
ผู้ใดดีดีต่ออย่าก่อกิจ	ผู้ใดผิดผ่อนพักอย่าหักหาญ
สิบดึกก็ไม่ถึงกับกิ่งพาล	เป็นชายชาญอย่าเพื่อคาดประมาทชาย
รักสั้นนั้นให้รู้อยู่เพียงสั้น	รักยาวนานอย่าให้เย็นเกินกฎหมาย
มิใช่ตายแต่เขาเราก็ตาย	แหงนดูฟ้าอย่าให้อายแก่เทวดา
อย่าดูถูกบุญกรรมว่าทำน้อย	น้ำดาลย้อยมากเมื่อไรได้หนักหนา
อย่างนอนเปล่าเอากะจกยกออกมา	ส่องดูหน้าเสียทีหนึ่งแล้วจึงนอน

หม่อมเจ้าอิสรณภาพา

อชฌาสัย ความมีน้ำใจเกื้อกูลกัน
 อย่าก่อกิจ ในที่นี้หมายถึง อย่าก่อเรื่องไม่ดี

๗๖

บทพากย์เอราวัณ

อินทรีชิตบิตเบียนกาอิน	เหมือนนงค้อมรินทร์
ทรงศขเอราวัณ	
ช้างนรีมิตฤทธิแรงแข็งขัน	เผือกผ่องผิวพรรณ
สีสังข์สะอาดไอฟาร์	
สามสิบสามเศียรโสภา	เศียรหนึ่งเจ็ดงา
ดั่งเพชรรัตน์รูจี	
งาหนึ่งเจ็ดโบกขรณี	สระหนึ่งย่อมมี
เจ็ดกออุบลบันดาล	
กอหนึ่งเจ็ดดอกดวงมัลย์	ดอกหนึ่งแบ่งบาน
มีกลีบได้เจ็ดกลีบผกา	
กลีบหนึ่งมีเทพธิดา	เจ็ดองค์โสภา
แห่งน้อยลำพานงพาล	
นางหนึ่งย่อมมีบริวาร	อีกเจ็ดเขาวมัลย์
ล้วนรูปนรีมิตมารยา	
จับระบ่ำร้ายร้ายสาหัส	ฆ่าเลื่องทางตา
ทำที่ดังเทพอัปสร	
มีวิมานแก้วงามบวร	ทุกเกศกุญชร
ดั่งเวไชยันค้อมรินทร์	

บิตเบียนกาอิน แปลงกาย

โบกขรณี สระบัว

ผกา ดอกไม้ ในที่นี้หมายถึง ดอกบัว

เวไชยันต์ คือ เวชยันต์ หรือ ไวยยันต์ เป็นชื่อวิมานหรือรถทรงของพระอินทร์

อมรินทร์ ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทวดา ในที่นี้หมายถึง พระอินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑-๓)
บทเลือนก

๗๕

รามเกียรติ์ ตอน ศักอินทรชิต ๘๐

บุพการี ๘๒

อย่าเห็นกงจักรว่าเป็นดอกบัว ๘๔

วัฒนธรรม ๘๖

พอใจให้สุข ๘๘

พระสุริยทัยขาดคอช้าง ๙๐

พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ ๙๒

พระอภัยมณี ตอน อุศเรนตีเมืองผลึก ๙๔

พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีตีเมืองใหม่ ๙๖

๘๐

รามเกียรติ์

ตอน ศักอินทรชิต

บุษเอยบุษบกแก้ว	สีแวแสงวับฉายฉาน
ห้ายอดเห็นเยี่ยมเทียมวิมาน	แก้วประพาฬกาบเพชรสลักกัน
ชั้นเหมซ่อห้อยล้วนพลอยบุษย์	บัลลังก์ครุฑลายเครือกระหนกคั่น
ภาพรายพินรูปเทวัญ	คนธรรพคั่นเทพกนิษฐ
เลื่อนเมฆลอยมาในอากาศ	อำไพโอภาสประภัสสร
ไซแสงแข่งสีศศิธร	อัมพรเยี่ยมพื้นโพยมพราย
ตั้งพระจันทร์เดินจรสอดวง	แลเนติลอยช่วงจรัสฉาย
ดาวกลาดตาชเกลื่อนเรียงราย	เร็วคล้ายรีบเคลื่อนเลื่อนลอยมา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บุษบก	เรือนยอดขนาดเล็ก ด้านข้างโปร่ง สำหรับเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน หรือบุคคลที่อิ่งใหญ่ หรือ ประดิษฐานปูชนียวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ในวรรณคดีอาจแต่งให้บุษบกเคลื่อนที่ไปในท้องฟ้าได้
แก้วประพาฬ	แก้วสูงค่า สีสด
เหม	ทอง
พลอยบุษย์	พลอยสีเหลือง
บัลลังก์ครุฑ	บัลลังก์มีรูปครุฑ ซึ่งเป็นพยานในเทพนิยาย เป็นพาหนะของพระนารายณ์
กระหนก	ชื่อลายแบบไทยประเภทหนึ่ง ใช้ผูกเขียนเป็นลวดลายมีทั้งระบายสี ปิดทองรดน้ำ ปั่น หรือแกะสลัก
คนธรรพ	ชาวสวรรค์พวกหนึ่ง เป็นบริวารท้าวธตรฐ มีความชำนาญในวิชาดนตรีและขับร้อง
โพยม	ท้องฟ้า, อากาศ

๘๒

บุพการี

ใครแทนพ่อแม่ได้	ไปมี เลยท่าน
คือคุณจันทร์สุรีย์ศรี	สว่างหล้า
ถิ่นท่านหัวปฐพี	มีดหมั่น
หมอมั่งขวัญซ่อนหน้า	นั่งน้ำตาไหล
พ่อแม่เสมอพระเจ้า	บนสวรรค์
ลูกหนึ่งน้อมมิ่งขวัญ	กราบไหว้
น้ำตาต่างรสสุคันธ์	อบร่ำ หอมฤ
หอมคำน้ำใจไซ้	ท่านให้หมดเสมอ
ถึงตายเกิดใหม่ซ้ำ	โฉนสนอง
คุณพ่อแม่ทั้งสอง	สั่งฟ้า
น้ำนมที่สุกรอง	ดูดีมี
หวานใหม่ในชาติหน้า	ก็หล้าฤสลาย
รอยเท้าพ่อแม่ได้	เหยียบบลง ไตแล
เพียงแค่ฝุ่นธุลีผง	คำไว้
กราบรอยท่านมิ่งมั่ง-	คลคู่ ใจนา
กายสิทธิ์ใส่เกล้าไว้	เพื่อให้ขวัญขลัง

อังคาร กัลยาณพงศ์

สุรีย์ศรี พระอาทิตย์, ดวงตะวัน
 หล้า โลก, แผ่นดิน
 ปฐพี แผ่นดิน
 รสสุคันธ์ กลิ่นหอม
 ธุลี สะออง, ฝุ่น
 กายสิทธิ์ มีฤทธิ์เดชต่างๆ ในตัว

๘๘

อย่าเห็นกงจักรว่าเป็นดอกบัว

อย่า นิยมสิ่งร้ายชอบ	ชมชั้ว
เห็น สนุกทุกข์ถึงตัว	จึงรู้
กง จักรว่าดอกบัว	บอกรับ เร็วแฮ
จักร พัดเศียรร้องอู้	จึงรู้ผิดตน
อย่า นิยมสิ่งทุกข์	เห็น สนุกกลับทุกข์ทน
กง จักรว่าบัวจน	จักร พัดตนจึงรู้ตัว
ว่า โอเภานี้ชั่ว	ชอบกรรม ชั่วหนา
เป็น อกตัญญูทำ	โทษไว้
ดอก บัวชั่วเนตรหน้า	นึกชอบ
บัว กลับเป็นจักรได้	ดั่งนี้กรรมสนอง
ว่า โอตัวเรานั้น	เป็น อกตัญญูมัวหมอง
ดอก บัวชั่วจิตจง	บัว ผิดปองเป็นจักรไป

พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)

จักร หรือ กงจักร อาวุธมีรูปเป็นวงกลม มีแฉกคมอยู่โดยรอบ
อกตัญญู ไม่รู้คุณที่ผู้อื่นทำแก่ตน

๘๖

วัฒนธรรม

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้
ซึ่งผลิดอกออกผลแต่ต้นมา
หนึ่งศิลปงามเด่นเป็นของชาติ
อีกดนตรีร่ำรวยลวดลายไทย
และอย่าลืมจิตใจแบบไทยแท้
กำเนิดธรรมจริยาเป็นอาภรณ์
แล้วยังมีประเพณีมีระเบียบ
เป็นของร่วมรวมไทยให้คงไทย
ได้รู้เช่นเห็นชัดสมบัติชาติ
ล้วนไทยแท้ไทยแท้ไทยเรามี

ของไทยแน่นอนหรือคือภาษา
รวมเรียกว่าวรรณคดีไทย
เช่นปราสาทปรางค์ทองอันผ่องใส
อวดโลดได้ไทยแท้อย่างแน่นอน
เชื้อพ่อแม่พึงธรรมคำสั่งสอน
ประชากรโลกเห็นเราเป็นไทย
ซึ่งไม่มีที่เปรียบในชาติไหน
นี่แหละประโยชน์ในประเพณี
เหลือประหลาดล้วนเห็นเป็นศักดิ์ศรี
สิ่งเหล่านี้คือวัฒนธรรม

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

วัฒนธรรม ลักษณะที่แสดงความจริงของงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และ
ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

อาภรณ์ เครื่องประดับ

๘๘

พอใจให้สุข

แม่มีได้เป็นดอกกุหลาบหอม	ก็จยยอมเป็นเพียงลดาขาว
แม่มีได้เป็นจันทร์อันสกา	จงเป็นดาวดวงแจ่มแอร่มตา
แม่มีได้เป็นหงส์ทะนงศักดิ์	ก็จรักเป็นโนรีที่ทรรษา
แม่มีได้เป็นน้ำแม่คงคา	จงเป็นธาราใสที่ไหลเย็น
แม่มีได้เป็นมหาหิมาลัย	จงพอใจจอมปลวกที่แลเห็น
แม่มีได้เป็นวันพระจันทร์เพ็ญ	ก็จเป็นวันแรมที่แจ่มจาง
แม่มีได้เป็นต้นสนระหง	จงเป็นพงอ้อสะบัดไม้ขัดขวาง
แม่มีได้เป็นนุขสุดสะอาก	จงเป็นนางที่มีใช้ไร้ความดี
อันจะเป็นสิ่งใดไม่ประหลาด	กำหนดชาติดีทรมตามวิถี
ถือสันโดษบำเพ็ญให้เด่นดี	ในสิ่งที่เราเป็นเช่นนั้นเทอญ

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

ลดา คือ ลดาวัลย์ ชื่อไม้เถา ดอกสีขาว ออกเป็นช่อ กลิ่นหอมเย็น
 สกา ขาว, สะอาด, หมดจด
 โนรี ชื่อนกชนิดหนึ่ง คล้ายนกแก้ว ตัวมีสีส้มสวยงาม
 สันโดษ ความยินดีหรือพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่หรือเป็นอยู่

๕๐

พระสุริโยทัยขาดคอช้าง

บังอรอัศเรศผู้	พิสมัย ท่านนา
นามพระสุริโยทัย	ออกอ้าย
ทรงเครื่องยุทธพิไชย	เช่นอุป- ราชแสร
เกล็ดคชาธารคว้าง	ควบเข้าขบวนไคล
พลไกรกองนำเร้า	โรมรัน กันเฮย
ช้างพระเจ้าแปรประจัญ	คชให้
สารทรวงชวดเซผืน	หลังแล่น เติลิดแฮ
เตลงขับคชไล่ไล่	หวัดท้ายคชาธาร
นงคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนต์สถิตเวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ขับคเชนทร์เช่นค้ำ	สะอึกผู้ตัสกร
ขุนมอญร่อนจ้าวฟาด	ฉาดฉะ
ขาดแลงดราบอุระ	หрубดิน
โอสรืบก้นพระ	ศพสุ นครแฮ
สุญชีพไปสุญสิ้น	พจนผู้สรเสรีญ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระสุริโยทัย ในพระราชพงศาวดารออกพระนามว่า สมเด็จพระสุริโยทัย
เครื่องยุทธพิไชย เครื่องแต่งกายที่แต่งออกรบ
คชาธาร, คช, คเชนทร์ ช้าง, ช้างทรง
เตลง คือ ตะเลง เป็นชื่อที่ใช้เรียกชนชาติมอญ ในที่นี้หมายถึง ท้าพม่าซึ่งเกณฑ์ไพร่พลมอญมาเป็นจำนวนมาก
 ในกองทัพ
ขุนมอญ ในที่นี้ คือพระเจ้าแปรซึ่งเป็นกษัตริย์พม่า

๙๒

พระอภัยมณี

ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ

พระโณมยองค์อภัยมณีนาถ
 เหล่าฉลามลั่นฉลามตามกันมา
 ฉนากอยู่คู่ฉนากไม่จากคู่
 ผูกพินพาพาผูกเข้าแฝงวน
 กระโท่เรียงเคียงกระโท่ขึ้นโบกหาง
 มังกรเกี่ยวเลี้ยวลอดกอดมังกร
 ผูกม่านน้ำท่าท่าเหมือนม้าเผ่น
 ตะเพียนทองท่องน้ำนำตะเพียน
 เห็นละเมาะเกาะเขาเขียวชอุ่ม
 จะเหลียวซ้ายสายสมุทรสุดสายตา
 จะเหลียวดูสุริย์แสงเข้าแฝงเมฆ
 ฟังสำเนียงเสียงคลื่นดังครืนโครม

เพลินประสาศพิศดูหมู่มัจฉา
 ค่อยเคลื่อนคลาคล้ายคล้ายในสายชล
 ขึ้นฟองฟูฟองฟองระอองฝน
 บ้างผุดพ่นพองน้ำบ้างดำจร
 ลอยสลับกลางกระแสน้ำสลับ
 ประชุมซ่อนแฝงชลขึ้นวนเวียน
 ขึ้นลอยเล่นเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
 ดาษเดียรดูเพลินจนเกินมา
 โชดตะคุ่มเคียงเคียงเรียงรุกซา
 จะแลขวาควันคลุ้มกลุ้มโทยม
 ให้วเวกหวาดองค์พระทรงโฉม
 ยิ่งทุกขโทมนัสในฤทัยทรี

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

ฉวัดเฉวียน อาการที่ว่ายวนเวียนไปมาอย่างผาดโผน

๕๔

พระอภัยมณี

ตอน อูศเรนตีเมืองผลึก

ส่งสารสุดอุศเรนเมื่อรู้สึก	ทรวงสะทีกแทบจะแยกแตกสลาย
พอเห็นองค์พระอภัยยังให้อาย	จะใคร่ตายเสียให้พ้นก็จวนใจ
คล้ำพระแสงแฝงองค์ที่ทรงเหน็บ	เขาก็เก็บเสียเมื่อพบสลบไสล
ให้อัดอันดันตึงตะลึงตะไล	พระอภัยพิศศูกี่รู้ที่
จึงสุนทรอ่อนหวานชาญฉลาด	เราเหมือนญาติกันตอกน้องอย่าหมองศรี
เมื่อแรกเริ่มเดิมก็ได้เป็นไมตรี	เจ้ากับพี่เล่าก็รักกันหนักครั้น
มาขัดข้องหมองหมางเพราะนางหนึ่ง	จนได้ถึงรบสู้เป็นคู่ชั้น
อันวิสัยในพิภพแม้รบกัน	ก็หามายมันจะใคร่ได้ช่วยชนะ
ซึ่งครั้งนี้พี่พาเจ้ามาไว้	หวังจะได้สนทนาวินาสะ
ให้น้องหายคลายเคืองเรื่องธูระ	แล้วก็จะรักกันจนวันตาย
ทั้งกำปั่นบรรดาโยธาทัพ	จะคืนกลับให้ไปเหมือนใจหมาย
ทั้งสองข้างอยู่ตามความสบาย	เชิญภิปรายโปรดตรัสสัตย์สัญญา

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

วิสาสะ ความคุ้นเคย, ความสนิทสนม ; การถือว่าเป็นกันเอง

กำปั่น เรือเดินทะเลขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง รูปร่างหัวเรือเรียวแหลม ท้ายเรือมนและราบในระดับเดียวกับหัวเรือ

๕๖

พระอภัยมณี

ตอน พระอภัยมณีตีเมืองใหม่

วิเวกวีดกรีดเสียงสำเนียงสนั่น
ให้หวิววาบซาบพรทรวงต่างวังง
พระโทยทวนครวญเพลงวังเวงจิต
ว่าจากเรือนเหมือนนกมาจากรัง
ถึงยามค่ำย่ำฟ่องจะร้องให้
โอ้ยามดึกดาวเคลื่อนเดือนก็คล้อย
ทนายอารมณ์ลมเรื่อยเรื่อยเรื่อยขึ้น
แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนที่นอน

คนขยันยืนชิงตะลึงหลง
ลืมนรึงครับสู้เงี้ยวฟูฟอง
ให้คนคิดถึงถิ่นถวิลหวัง
อยู่ข้างหลังก็จะแลชะงัดคอย
รำพึงไร้อญจนวนทวนละห้อย
น้ำค้างย้อยเย็นฉ่ำที่อัมพร
ระรวยรินรินรินกลั่นเกสร
จะอารมณ์อ้างว้างอยู่วังเวง

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

ชยัน คร้าม, เกรง, ไม่กล้า

รัญจวน ป่วนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔-๖)
บทหลัก

๕๕

นมัสการมาตาปิตุคุณ	๑๐๑
นมัสการอาจารย์คุณ	๑๐๒
อิเหนา ตอน ศีกะหมั่งกุหนิง	๑๐๔
ลิลิตตะเลงพ่าย	๑๐๖
มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี	๑๐๘
กาพย์เห่เรือ ตอน เหมเรือกระบวน	๑๑๐
สามัคคีเภทคำฉันท์	๑๑๒

๑๐๐

นมัสการมาตาปิตุคุณ

ข้าขอบชนกคุณ
ผู้กอบนุกุลพูน
พุ่มพักทะนุถนอม
แสนยากเท่าไร
ตราทนระคนทุกซ
ปกป้องซึ่งอันตราย
เปรียบหนักชนกคุณ
ใหญ่พ้นพสุธรา
เหลือที่จะแทนทด
แท้บูชาในอัน

ชนนี้เป็นเค้ามูล
ผดุงจวบเจริญวัย
บาราศนราไกล
บศิตยากลำบากกาย
ถนอมเลี้ยงดูรู้วาย
จนได้รอดเป็นกายา
ชนนี้คือญาติ
ก็บเทียบบเทียบทัน
จะสนองคุณาแน่นด์
อุดมเลิศประเสริฐคุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

บาราศ หายไป, จากไป
นรา ไปจาก
พสุธรา แผ่นดิน
บุชไนย ครอบบูชา
คุณานันต์ มีพระคุณมาก

๑๐๒

นมัสการอาจารย์คุณ

หนึ่งข้าคำนับน้อม
 โอบเอื้อและเจือจุน
 ยิ่ง บ ทราบก็ได้ทราบ
 ชี้แจงและแบ่งปัน
 จิตมากด้วยเมตตา
 เหมือนท่านมาแกลังเกณท์
 ขจิตเซลาบรรเทาโม-
 กังขา ณ อารมณ
 คุณส่วนนี้ควรนับ
 ควรนึกและตรึกใน

ต่อพระครูผู้การุญ
 อนุสาสน์ทุกสิ่งสรรพ
 ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน
 ขยายอัถให้ชัดเจน
 และกรุณา บ เอียงเอิน
 ให้ฉลาดและแหลมคม
 หะจิตมืดที่งุนงงม
 ก็สว่างกระจ่างใจ
 ถือว่าเลิศ ณ แดนไตร
 จิตน้อมนิยมชม

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

อนุสาสน์ สัจสอน
 อัถฐ์ เนื้อความ, ประโยชน์
 แกลัง ตั้งใจ, จงใจ

๑๐๔

อิเหนา

ตอน ศีกกะหมังกุหนิง

ว่าพลางทางชมคนานก เบญจวรรณจับวัลย์ชาลี นางนวลจับนางนวลนอน จากพรากจับจากจ้านรจจา แขกเต้าจับเต้าร้างร้อง นกแก้วจับแก้วพาที ตระเวนไพรร้อนร้องตระเวนไพร เค้าโหมงจับโหมงอยู่เอกา คับแคจับแคสั่นโศกเดี่ยว ชมวิหคคนกไม่ไปตามทาง	โผนผูกจับไม้อิงมี เหมือนวันพีไกลสามสุตามา เหมือนพีแนบนวลสมรจินตะหรา เหมือนจากนางสการะวาที เหมือนร้างห้องมาหยาวิศรี เหมือนแก้วพีทั้งสามสังความมา เหมือนนวลไคให้นิราศเสนาหา เหมือนพีนับโหมงมาเมื่อไกลนาง เหมือนเปล้าเปลี่ยวคับใจในไพรกว้าง คะนึ่งนางพลากรับโยธี ฯ
---	--

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เบญจวรรณ นกแก้วขนาดใหญ่หลายสี
วัลย์ชาลี คือ ชิงช้าชาลี ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง คล้ายบอระเพ็ด แต่เถาค่อนข้างเกลี้ยง ใช้ทำยาได้
จากพราก ชื่อนกในวงศ์นกเป็ดน้ำ ใช้ในวรรณคดี หมายถึง นกที่ต้องพรากจากคู่และควรอยู่ถึงกันในเวลากลางคืน
เต้าร้าง ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายต้นหมาก ผลเป็นทะลายเป็นพวง **เต้าร้าง** หรือหมากคั่น ก็เรียก
ตระเวนไพร ชื่อนกชนิดหนึ่ง มักชอบหากินเป็นฝูง และส่งเสียงตลอดเวลา เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **ระวังไพร** ถ้าเป็นวลี
 หมายความว่า ท่องเที่ยวไปในป่า

๑๐๖

ลิลิตตะเลงพ่าย

เบื้องนั้นนฤนาถผู้	สยามินทร์
เปี่ยมพระมาลาผิน	ท่อนพ้อง
ศัสตราวุธอรินทร์	ฤาญก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หักป้อง	บัดด้วยขอทรง
บัดมงคลพำให้	ทวารดี
แว้งเหวี่ยงเปี่ยงเคียวสะบัด	ตกใต้
อุกคฤกพลุกเงยงัด	คอคช เค็กแย
เบนป้ายหงายแขนให้	ท่วงท้อที่ถอย
พลอยพล้าเพ็ญกัณฑ์	ในรณ
บัดราชพาดแสงพล -	พ่ายพื่อน
พระเดชพระแสงดล	เผด็จคู่ เขียวแฮ
ถนัดพระอัสสาช้อน	ขาดตัวโดยขวา
อุรารานร้าวแยก	ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ	ท้าวดิน
เหนือคอคชซ่อนสบ	สังเวช
วายุชีวตม์สุดสิ้น	สู่ฟ้าเสวยสวรรค์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

พำห้ คือ พาทะ หมายถึง ผู้แบก ผู้ถือ ผู้ทรงไว้
 อุกคฤก บุกเข้าคฤกคลี
 พลุก งาข้าง
 เพ็ญกัณฑ์ คือ พลาดท่า ถ้า เป็นคำโทโทษของ ท่า

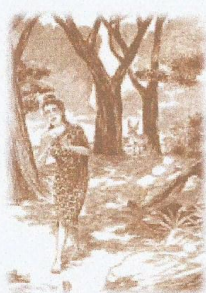
๑๐๘

มหาเวสสันดรชาดก

กัณฑ์มัทรี

“...จึงตรัสว่าโอ้อโหเวลาปานฉะนี้เอ๋ยจะมีดีก็ขึ้น จวนจะสิ้นคืนค่อนข้างไปเสียแล้วหรือ
กระไรไม่รู้เลย พระพายรำเพยพัดมารีเรือยอยู่เฉื่อยฉิว ออกแม่น้ำให้อ่อนทิวสุดละห้อย
ทั้งดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อยลงลับไม้ สุดที่แม่จะติดตามเจ้าไปในยามนี้ ฝูงลิงค่างบ้าง
ชะนีที่นอนหลับ ก็กลิ้งกลับเกลือกตัวอยู่ยั้วเียะ ทั้งนกหูกก็จ้วเจียเหงาเจียบทุกรวงรัง
แต่แม่เที่ยวเซซังเสาะแสวงทุกแห่งห้องหิมเวศทั่วประเทศทุกราวป่า สุดสายนิยานาที่แม่
จะตามไปเล็งแล สุดโสดแล้วที่แม่จะซบทราบฟังสำเนียง สุดสุรเสียงที่แม่จะรำเรียก
พิไรร้อง สุดผีเท่าที่แม่จะเฝ้าอย่างลงเหยียบดิน ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหาสุดค้น
เห็นสุดคิด จะได้พานพบประสปรอยพระลูกน้อยแต่สักนิดไม่มีเลย จึงตรัสว่าเจ้าดวง
มณฑาทองทั้งคู่ของแม่เอ๋ย หรือว่าเจ้าทั้งขำขวงจิตไปเกิดอื่น เหมือนแม่ฝันเมื่อคืนนี้
แล้วแล...”

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ห้องหิมเวศ	แนวป่า
ราวป่า	แนวป่า
เจ้าดวงมณฑาทอง	ลูกรักของแม่ เปรียบความน่ารัก น่าทะนุถนอมเหมือนดอกมณฑา มีกลิ่นหอม ดอกสีเหลืองนวล

๑๑๐

กาพย์เห่เรือ ตอน เห่ชมเรือกระบวน

โคลงสี่สุภาพ

ปางเสด็จประเวศด้าว	ชลาลัย
ทรงรัตนพิมานชัย	กิ่งแก้ว
พริ้งพริ้วมพวกพลไกร	แห่นแห่
เรือกระบวนต้นแพรว	เพริศพริ้งพายทอง

กาพย์ยานี ๑๑

พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย
กิ่งแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามอน
นาวาแน่นเป็นชนัด	ล้วนรูปสัตว์แสนยากร
เรือริ้วทิวธงสลอน	สาครลั่นครื้นครื้นฟอง
เรือครุฑยุคนาคหัว	ลือลือมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องไห้ให้โอ้เห่มา
สรมุขมุขสีดำน	เพียงพิมานผ่านเมฆา
ม่านกรองทองรองนา	หลังคาแดงแย้มมังกร
สมรรถชัยไกรกาบแก้ว	แสงแวววับจับสาคร
เรียบเรียงเคียงคู่จร	ตั้งร้อนฟ้ามืดดิน
สุวรรณหงส์ทรงพุ่มห้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์	สินลาคเลื่อนเดือนดาชม
เรือชัยไว้องว้าง	รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
เสียงเส้าเจ้าระดม	ท่มท้ายเย็นเดินคู่กัน

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสूरियวงศ์ (เจ้าฟ้ากุ้ง)

แย่งมังกร แย่ง คือ ลายก้านแย่ง เป็นลายชนิดหนึ่ง มีรูปโครงเป็นตาข่าย มีลายดอกและก้านเฉียงทแยงกัน

แย่งมังกร คือ ลายก้านแย่งที่มีลวดลายเป็นรูปมังกร

เส้า ไม่กระทุ้งเพื่อให้จังหวะ

๑๑๒

สามัคคีเภทคำฉันท์

พึงมรยาทยึด
 รื้อริษยาอัน
 ดังนั้น ณ หมู่ใด
 พร้อมเพรียงนี้พัตถ์นี้
 หวังเทอญมีต้องสง
 ซึ่งสุขเกษมสันต์
 ใครเล่าจะสามารถ
 หักล้าง บ แผลกลาญ
 ป่วยกล่าวอะไรฝูง
 ฤทธรสดีวอัน
 แม้มากผิกังไม้
 มัดกำกระนั้นปอง
 เหล่าไหนผิไม้ตรี
 กิจใดจะชวยชวน
 อย่าปรารถนาหวัง
 มวลมาอุบัตินร
 ปวงทุกซ์พิบัติสร
 แม้ปราศนิยมปรี
 ควรชนประชุมเช่น
 สามัคคีปรารม
 ไปมีก็ให้มี
 เนื่องเพื่อภียโยจึง

สุประพตีสงวนพรรค
 อุปเฉทไมตรี
 ผิ บ ไรส์ครมี
 รวิวาทระแวงกัน
 สยคงประสบพลัน
 หิตะกอบทวิการ
 มนอาจะระรานหาญ
 ก็เพราะพร้อมเพราะเพรียงกัน
 นรสูงประเสริฐครัน
 เฉพาะมีชีวีครอง
 ผิวใครจะใคร่ลอง
 พลหักก็เต็มทน
 สละลี ณ หมู่ตน
 บ มีพร้อมมิเพรียงกัน
 สุขทั้งเจริญอัน
 จุโณบ บ ได้มี
 พกยันตรายกลี
 ดิประสงคี่คงสม
 คณะเป็นสมาคม
 ภณพัทธรำพึง
 ผิwmก็ค้ำนัง
 จะประสบสุขาลัย

อุปเฉทไมตรี ตัดไมตรี
 นรวิวาท ปราศจากการทะเลาะวิวาท
 ภียโย ยิ่งขึ้นไป

ชิต บุรทัต

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔-๖)
บทเลือนก

๑๑๕

นิราศพระบาท ๑๑๖

สวรรณคันที ๑๑๘

ธรรมาธรรมะสงคราม ๑๒๐

อิเหนา ตอน สังคามาระตาแต่งถ้ำ ๑๒๒

มงคลสูตรคำฉันท์ ๑๒๔

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ๑๒๖

นิราศนรินทร์ ๑๓๐

ยามมีด ๑๓๒

โลก ๑๓๔

ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ๑๓๖

สามัคคีเภทคำฉันท์ ๑๓๘

อยู่เพื่ออะไร ๑๔๐

วารีดุริยางค์ ๑๔๒

๑๑๖

นิราศพระบาท

พื้นผืนหลังบัวที่ฐานปัทม์
 หยิกขุ้มกุ่มวาสุกรีกำ
 ไบระกาหน้าบันบนชั้นมุข
 ดุยอดเยี่ยมเทียมยอดยุคนธร
 นาคสะดุ้งรุงรังกระดิ่งห้อย
 เสี่ยงประสานกังสดาลกระดิ่งดัง
 บานทวารลานแลล้นลายมุก
 เป็นนาคครุฑยุดเหนี่ยวในเครือวัลย์
 สิ่งใดอดกีดกันกระหนกเกี่ยว
 ชมพูปานกอดก้านกนกกรม
 รูปนารายณ์ทรงชี้ครุฑาเหิน
 รูปอมรกรกำพระอำรงค์
 ผืนในดูดีทั้งสี่ด้าน
 จำเพาะมีสี่ด้านทวารบัง
 มณฑปน้อยสวมรอยพระบาทนั้น
 เพดานดาดลาดล้นกระจกงาม
 ดาข่ายแก้วปักกรองเป็นกรวยห้อย
 หอมควันธูปเทียนตรลอบอุบอวย

เป็นครุฑอัฒยืนเหยียบภุชงค์ขยำ
 กินนรรำรายเทพประนมกร
 สุวรรณสุกเลื่อมแก้วประภัสสร
 กระจิ่งซ้อนแซมไบระกาบัง
 ไบโพธิ์ร้อยระเรงอยู่แห่งหงษ์
 วิเวกวังเวงในหัวใจครัน
 นาสนกในกระหนกดูผกผัน
 รูปยักษ์ยืนยืนกอดกระบองกุ่ม
 เทพเหนี่ยวเครือกระหวัดหัตถ์ขุ้ม
 สุครีพกุมขรรค์เงื้อในเครือวง
 พรหมเจริญเสด็จยังบัลลังก์หงส์
 เสด็จทรงคชสารในบานบัง
 โอฟ้าฟารทองทาผาผนัง
 ที่พื้นนั่งดาดด้วยแผ่นเงินงาม
 ล้วนสุวรรณแจ่มแจ้งแสงอร่าม
 พระเพลิงพลามพรางพรางสว่างพราย
 ระย้าย้อยแวววามอร่ามฉาย
 ฟุ้งกระจายรื่นรื่นทั้งห้องทอง

พระสุนทรโวหาร(ภู่)

ภุชงค์, วาสุกรี นาค

ยุคนธร ชื่อภูเขาหัวหนึ่งใหญ่เข้าง ๗ ซึ่งล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ในดินแดนหิมพานต์

นาคสะดุ้ง ส่วนที่ปิดปลายระแนงรับกระเบื้องหลังคาทำเป็นรูปนาคห้อยตัวคดโค้งข้างเป็นช่วงๆ ใช้กับอาคารของหลวง และอาคารในพระศาสนาเท่านั้น

๑๑๘

สวรรค์ชั้นกวี

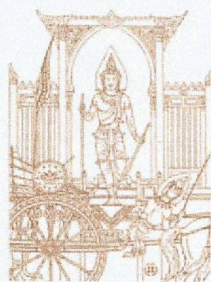
สรวงสวรรค์ชั้นกวีรู้จิรตน์
 พริ้งไพเราะเสนาะกรณวณณา
 อัมอาร์มณัชมสถานวิมานมาศ
 รัศมีมีเสียงเพียงดนตรี
 รเมียรไม้ใบโบกสุโนคเกาะ
 โผตนั้นนั้นผันตนไปต้นโน้น
 เสียงนกร้องคล่องคำลำน่าขับ
 โปรยประทีนกลิ่นผกาสุราลัย
 บังคมคัลลัญชสิทวิเทพ
 ฦกพโน้นในสวรรค์ชั้นกวี
 ไม่มีเวลาวยในภายหน้า
 เชิญสดับบรรดบทลอบอง

ผ่องประกัศรัพลอยหาวพราวเวหา
 สมสมญาแห่งสวรรค์ชั้นกวี
 อันโอภาสแผ่ผายพรายรังสี
 ประทีปที่พรัสสะจิงหะโยน
 สุดเสนาะเสียงนกซึ่งผกโฉน
 จิงหะโจนส่งจับรับกันไป
 ดุริยศัพท์สำนึกเมื่อพฤกษ์ไหว
 เป็นกลิ่นในเวหาศหยาดยินดี
 ซึ่งสุขเสพลย์สำราญมานศรี
 แลภพนี้ในถ้อยที่ร้อยกรอง
 เนาในฟ้าในดินทั้งถิ่นสอง
 ซึ่งข้าปองสดุดีกวีเอย

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ

ประกัศรั	ปัจจุบันสะกด ประภัส คือ ประภัสสร แสงเลื่อมพราย
วณณา	ปัจจุบันสะกด วณนา คือ พรรณนา กล่าวอย่างละเอียดให้เห็นภาพได้
โอภาส	ปัจจุบันสะกด โอภาส แสงสว่าง ความสุขใส
ทิมรัสสะ	จิงหะยาวและสัน (ของเสียงดนตรีหรือคำประพันธ์)
รเมียร	ปัจจุบันสะกด ระเมียร ดู, น่าดู
สุโนค	ปัจจุบันสะกด สุโนก นก
เวหาศ	ปัจจุบันสะกด เวหาส ฟ้า, อากาศ
มาน	ปัจจุบันสะกด มาน ใจ มานศรี สุขสำราญใจ
ภายหน้า	ปัจจุบันสะกด ภายหน้า
รส	ปัจจุบันสะกด รส ในที่นี้หมายถึง ความไพเราะ
ลอบอง	แบบฉบับ

๑๒๐

ธรรมาธรรมะสงคราม

อีกความพยายาบท	มนะมุ่งจำนงร้าย
ก่อเวรปู้ร้าย	ฤจะพ้นซึ่งเวรา
เชื่อผิดและเห็นผิด	ลิจะนิจจะเสื่อมพา
เศร้าหมองมีผ่องผา-	สู่กระรีนฤดีสบาย
ละสิ่งอกุศล	ลิกมลจะพึงหมาย
เหมาะยังทั้งหญิงชาย	สุจริต ณ ไตรทวาร
จงมุ่งบำเพ็ญมา-	ตูปิตุปัญฐานการ
บำรุงบิดามาร-	ดรให้ส่วยสุข
ใครทำจะนี้ไซ้	ก็จะได้นिरาศทุกซ์
เนานนสรายุสุข	และจะได้คระไลสวรค์
ยศใหญ่จักมาถึง	กิติพึงจะตามทัน
เป็นนิจจะนริน-	ดรอย่อมจะหรรษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มาตูปิตุปัญฐาน การบำรุงเลี้ยงมารดาบิดา
คระไล ไป

๑๒๒

อิเหนา

ตอน สังคามาระดาแต่งถ้ำ

พระเสด็จลดเสี้ยวเที่ยวชม	มีมโนกรรมแจ่มใส
เปลวปล่องทองถ้ำอำไพ	พื้นลาดลาดไปด้วยเงินงาม
เพดานดารากระย้าย้อย	ทองทับประดับพลอยเรืองอร่าม
อจกลับแก้วมณีอัคคีตาม	สว่างวามแวววับจับจินดา
มีชะวากวุ้งเว้งเป็นเชิงชั้น	ส่วนทองคำทำคั่นกันฝา
ฉลกรูปสิงสัตว์นานา	ตุนเด่นออกมาเหมือนจริง
ทั้งเนียนดั่งเป็นเห็นประหลาด	พฤกษชาติเหมือนจะไหวไกวกิ่ง
อันรูปเสื่อสีหมีกระทิง	เหมือนจะอย่างวางว้างเวียนวง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

อจกลับ โคมอย่างหนึ่งทำด้วยทองเหลือง บางทีสีระย้าท้อยด้วย ใช้ในสมัยโบราณ

๑๒๔

มงคลสูตรคำฉันท์

(๑)	หนึ่งคือปศุปาล
หนึ่งคบบะณิติต
หนึ่งกราบและบูชา
ข้อนี้แหละมงคล	เพราะจะพาประพาศผิต
เพราะจะพาประสพผล
อภิบุชนียชน
อติเรกอุดมดี
(๒)	ความอยู่ประเทศซึ่ง
อีกบุญญะการที่
อีกหมั่นประพาศศิว
ข้อนี้แหละมงคล	เหมาะและควรจะสุชี
ณ อติตะมาตล
ณ สภาวะแห่งตน
อติเรกอุดมดี
(๓)	ความได้สดับมาก
อีกศิลปศาสตร์มี
อีกหนึ่งวินัยอัน
อีกคำเพราะบรรสาน
ทั้งสี่ประการล้วน
ข้อนี้แหละมงคล	และกำหนดสุวาที
จะประกอบมณูญการ
นรเรียนและเชี่ยวชาญ
ฤดีแห่งประชาชน
จะประสิทธิ์มณูญผล
อติเรกอุดมดี
(๔)	บำรุงบิดามา-
หากลูกและเมียมี
การงานกระทำไป
ข้อนี้แหละมงคล	ตระกูลด้วยหทัยปรีดิ์
ก็ถนอมประหนึ่งตน
ปมียุ่งและสับสน
อติเรกอุดมดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อภิบุชนียชน คนที่ควรบูชาอย่างสูง
อติเรก พิเศษ, เกิน, ยิ่ง
มณูญการ การงานที่พอใจ
ปรีดิ์ เป็นที่รัก

๑๒๖

มหาเวสสันดรชาดก

กัณฑ์กุมาร

โส โพธิสโต ปางนั้นสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ ตรัสได้ทรงฟังพระลูกน้อยทรง
กันแสงทูลสะท้อนวันนั้น กลั้นพระเศกมิได้ละอายพระทัยแก่เทพดา ปณณสาส์ ปริสิตวา
เสด็จเข้าสู่ภายในพระบรรณศาลา ชบพระพักตราทรงพระกันแสงสะท้อนให้ ว่าโอ
เจ้าเพื่อนเชษฐาใจของพ่อเอ๋ย เจ้าเคยกระทำความไวเป็นโณน จึงมาตกเชษฐาใจร้ายาก
อนาถาให้พราหมณ์ชราว่างร้ายากจาง ตะแถมมาทำสีหนาทโพยบยติ โอเวลาปานฉะนี้ก็
สายัณห์ คนทั้งหลายเขาเรียกกันกินอาหาร บ้างก็เล่าโลมลูกหลานให้อาบน้ำแล้วหลับ
นอน แต่สองบงอรของพ่อนี้ ใครจะปราณีให้มน้ำ ก็จะต้องตราตร้าลำบากใจ ที่ไหนจะ
เดินได้ด้วยพระบาทเปล่า ทั้งโอแดดจะแผดเผาให้พุพอง จะชอกช้ำคล้ายเป็นหนองลง
ลามไหล สองสุริยวงศ์ตั้งแต่ว่าจะทรงกันแสงให้ สุดอาลัยของพ่อแล้วที่จะติดตาม จะ
บ้ายหน้าไปหาพราหมณ์เมื่อยามเย็น เฒ่าจัญไรไหนเลยจะเห็นด้วยสองเจ้า มีแต่จะรูก
เจ้าคำรามตี ธชชี่เอ๋ยกระไรเลยไม่เกรงขามเราบ้างเมื่อยามจน จะคิดดูบ้างเป็นไรว่าลูก
ทั้งสองคนคู่ชีวิตมัย ยังตั้งใจให้ขาดมิให้เสียประโยชน์ แต่ก่อนโสดชาลินได้สืบมาถึงสี่ชั่ว
ผู้อื่นรู้ก็เกรงกลัวไม่ทำไ้เหมือนพราหมณ์ผู้นี้ วาริชสเสว เม สโต เสมือนหนึ่งพรา
เบ็ดมาตีปลาที่หน้าไซ บรรดาปลาจะเข้าไปให้แตกฉาน ตัวเราผู้ทำทานเหมือนตัวปลา
พระโพธิญาณในภายหน้านั้นคือไซ บรรดาจะเข้าไปจึงยกพระลูกให้เป็นทานบารมี
พระลูกรักทั้งสองศรีดังกระแสน้ำผู้ พราหมณ์ประมาทหมิ่นมาดำตี เสมือนกระทุ่มวาริ
ให้ปลาตื่น น้ำพระทัยท้าวเธอถอยคืนจากอุเบกษา บังเกิดวิชขามาห่อหุ้ม พระปัญญา
นั้นกลัดกลุ้มไปด้วยโมโหให้ลุ่มหลง โทโสเข้าซ้ำส่งให้บังเกิดวิหิงสาขึ้นทันที ว่าอุเหม!
อุเหม! พราหมณ์ผู้นี้เฝ้าจ้องทะนงหนอ มาตีลูกต่อหน้าพ่อไม่เกรงใจ ธชชี่เอ๋ย ภูมาอยู่
ป่าเปล่าเมื่อไร ทั้งพระขรรค์ศัลปิชัยก็ถือมา ธนุจาปี คเหตวา ก็ทรงพระแสงธนูศร
กระแสน้ำกับมือ ผาพราหมณ์ผู้นี้เสียเกิดหรือ เขาก็ยึดถืออยู่แต่ในพระทัย ภายหลัง

๑๒๗

จึงตั้งจิตพิจารณาในพระอริยประเพณีหน่อพุทธางกูร ก็รู้ว่าอาตมะนี้เพิ่มพูนมหาปุตต-
 บริจาคเจียวลีหว่า เมื่อพระปัญญาบังเกิดมี พระบรมราชฤๅษีเฮอร์จึงตรัสสอนพระองค์เองว่า
 โภ เวสสันดร ตูกรมหาเวสสันดร อย่าอวรณ์ไว้เว้ทำเนาเขา ชำกับเจ้าเขาจะดีกันไม่
 ต้องการ ให้ลูกเป็นทานแล้ว ยังมาสอดแค้นเมื่อภายหลัง ท้าวเธอก็ตั้งพระสมาธิรับ
 ดับพระวิโยค กลับพระโศกสงบแล้ว พระพักตร์ก็ผ่องแผ้วแจ่มใส คุงทองอุไรทั้งแท่ง
 อันบุคคลกลังหล่อแล้วมาวางไว้ในพระอาศรม ตั้งแต่จะเชยชมพระปิยบุตรทานบารมี
 แห่งหน่อพระชินศรีเจ้า นั้นแล

เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

๑๓๐

นิราศนรินทร์

อยู่ยหายศส่มแล้ว
สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร-
บุญเพรงพระหากสวรรค
บังอบายเบิกฟ้า
เรื่องเรื่องไครรัตน์พัน
รินรสพระธรรมแสดง
เจดีย์ระตะแซง
ขลุ่ยยังแสงแก้วแก้ว
โฉมควรจักฝากฟ้า
เกรงเทพไทรณินทร์
ฝากลมเลื่อนโฉมบิน
ลมจะชายชักช้า
จากมามาแล้วล้ำ
บางยี่เรือราพลา
เรือแผงช่วยพานาง
บางบับคำคล้อง
เอียงอกเทออกอ้าง
เมรุชูปสมุทรดินลง
อากาศจักจวนผจง
โฉมแม่หยาดฟ้าแย้ม

ลอยสวรรค ลงๆ
เจ็ดหล้า
ศาสน์รุ่ง- เรื่องแย
ฝึกพื้นใจเมือง
พันแสง
คำเข้า
เสียดยอด
แก่นหล้าหลากสวรรค
ฤาดิน ดีฤา
ลอบกล้า
บนเล่า นะแม่
ชอกเนื้อเรียมสงวน
ลำบาง
พิพริ้อง
เมี่ยงม่าน มานา
คล้วนน้ำตาคลอ
อวดองค์ อรเอย
เลขแต่้ม
จารึก พอฤา
อยู่ร้อนฤาเห็น

นายนรินทร์เบศรี (อิน)

บังอบายเบิกฟ้า ปิดทางอบาย(ที่ทนต์)และเปิดทางสวรรคให้
ฝึกพื้นใจเมือง ฝึกน้ำใจชาวเมืองให้พ้นจากความหลับ ได้แก่ ความมกมายในการทำบาปต่างๆ
พันแสง มีแสงรังสีนับพัน หมายถึง พระอาทิตย์ ซึ่งมีสมญาว่า สหัสรังสี
หลากสวรรค สันฟ้า
เอียงอกเทออกอ้าง อวดองค์ อรเอย เผยความในใจออกมาอวดนางอันเป็นที่รักจนหมดสิ้น
เมรุ เขาพระสุเมรุ

๑๓๒

ยามมิด

ยามมิดไซมิดแท้	ทุกสถาน
ดูลีเมือรัตติกาล	หม่นเศร้า
ดาวศุกร์กลับซ้ซวาล	สุกสว่าง
แม่ปมิจันท์เจ้า	ไขว้างหวาดหวิว
คราหิวไซจักต้อง	เสียศรี
อุทกกลัวนาภิ	อยู่ได้
เย็นชานผ่านอินทรีย์	พอขึ้น จิตนา
แม่มิได้อ้อมไซรั	ไซต้องวางวาย
พราภายไซพรากร้าง	นิรันดร์กาล
มีพราภามีพบบาน	เพื่อนพ้อง
ชิงโคกโคกพาลาญ	เผาจิต
วันหนึ่งนั้นจักต้อง	กลับร้ายกลายดี
ถึงที่สเบเหตุร้าย	แรงเข็ญ
พึงพินิจนั้นไซเป็น	สิ่งร้าย
พักหนึ่งจึงจิตเย็น	ระลึกอยู่ เกิดรา
รู้แยกรู้ยักย้าย	จักได้ทางเกษม
จุงเปรมปรีติด้วย	ปัจจุบัน
सानตอยู่คู่กัน	แกร่งกล้า
เพียรระลึกรู้ทัน	ในเหตุ ผลนอก
โลกทัศน์จักเจิดจ้า	แจ่มด้วยปัญญา

สวณิต ยมกัย

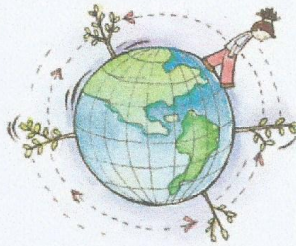
๑๓๔

โลก

โลกนี้มีอยู่ด้วย
 ทรายและสิ่งอื่นมี
 ปวงธาตุต่างกลางดี
 ภาคจักรพาลมีร้าง
 ภาพนี้ใช้เหล่า
 กาก็เจ้าของครอง
 เมาสมมุติจองทอง
 น้ำมิตรแล้งโลกม้วย

มณี เดียวนา
 ส่วนสร้าง
 ดุลยภาพ
 เพราะน้ำแรงไหน
 หงส์ทอง เดียวเลย
 ชีพด้วย
 หินชาติ
 หมดสิ้นสุขศานต์

อังคาร กัลยาณพงศ์

ดุลยภาพ ความเท่ากัน, ความเสมอกัน

จักรพาล จักรวาล

หินชาติ มีกำเนิดต่ำ ในที่นี้หมายถึง เลวทราม

๑๓๖

ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

โชนลงกลางชานร้านดอกไม้
รวรสเกรสรเมื่อค่อนคืน
กระถางแก้วแก้วเกิดพิกุลแกม
สมอรัตต์ตรงสมละไม
ตะโกนาทึงกึ่งประกับยอด
บ้างผลิดอกออกช่อขึ้นชูชัน
ยี่สุ่นกุหลาบมะลิซ้อน
ลำตวนกวนใจให้ไคลคลา
ถัดถึงกระถางอ่างน้ำ
พ่นน้ำด่ำลอยถอยจม
บ้างแหวกจอกออกช่อภูเขาดึง
บ้างกินไคลไล่เกล้าพัลวัน
กระดิ่งพรวนล้วนสักหลาดทับ
สลักเสลาเกลาเกลี้ยงอรชร
เครื่องม้าดาตาขังหะวาว
ขอคร่ำด้ามพลองทองพัน

ของขุนช้างปลูกไว้อยู่ตาชด้น
ขึ้นขึ้นลมชายสบายใจ
ยี่สุ่นแซมมะสังัดตุไสว
ตะขบช้อยคุดไว้งหวะกัน
แทงทวยทอดอินพรมนมสวรรค์
แสงพระจันทร์จับแจ่มกระจ่างตา
ช่อนชูชุกลิ่นถวิลหา
สาวหยุดหยุดชั่วแล้วเย็นชม
ปลาทองว่ายคล่ำเกล้าคลั่งสม
น้ำชมชักคู่อยู่เคียงกัน
วัดเหวี่ยงแว้งหางระเหิดหัน
ถัดนั้นแอกไถละไมอง
ดาวประดับดวงเด่นคู่ส่อน
เชือกไขว้ซ้อนสลักกัน
เครื่องช้างสารพัดจะจัดสรร
ถัดนั้นอย่างเอื้องชำเลื่องมา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑๓๘

สามัคคีเภทคำฉันท์

อำพนพระมนทิตระราช	สุนิวาสโนโรพาร์
อัพกันตรไพจิตรและพา-	ทิวภาคก็พึงชม
เล่ห์เลือนชะลอดุสิตฐา-	นมหาพิมานรมย์
มารังสฤษฎีพิศนิม	ผิจะเทียบก็เทียบทัน
สามยอดตลอดตระยะระยับ	วะวะวับสลัปพรณ
ข้อฟ้าตระการกลจะหยัน	จะเยาะยั่วทิมมพร
บราลีพิลาสศุภจรัญ	นภศูลประภัสสร
หางหงส์ผจงพิจิตรงอน	ดุจกวักนภาสัย
รอบด้านตระหง่านจตุรमुख	พิศสุกอรัมใส
กาญจน์แกมมณีนกไฟ-	ทวยพร่างพะแพรวพราย
บานบัวพระปัญชรสลัก	ฉลุลักษณะเนลาสาย
เพดานกิตติารกะประกาย	ระกะตาขประติษฐิตี
เพ่งภาพตลอดตะละผ่น	กิมลึงเมลิองศรี
มองเห็นลิเด่นประดุจมี	ชีวแม่หมกลครอง

ชิต บุรทัต

อำพน	งาม
พระมนทิต	เรือนหลวง
วโรพาร์	(วร+โอพาร์) ยิ่งใหญ่, กว้างขวาง
อัพกันตร	ภายใน, ท่ามกลาง
พาหิร	ภายนอก
ดุสิต	สวรรค์ชั้นที่ ๔ ในฉกามาพจร
รังสฤษฎี	สร้าง, แต่งตั้ง
ข้อฟ้า	ข้อตัวไม้ที่วางอยู่ยอดจั่วของโบสถ์ รูปเหมือนทวนาค ชูขึ้นเบื้องบน
ทิมมพร	(ทิม + อัมพร) ท้องฟ้า
บราลี	เจดีย์เล็ก ๆ มีฐานฐานดูยอดพระเจดีย์ทราย ใช้วางเป็นระยะไปบนหลังคาปราสาทแบบโบราณ
นภศูล	เหล็กแหลมบนยอดปราสาทหรือเจดีย์ มักทำเป็นแถวๆ คือมียอดกลางหนึ่ง และมียอดล้อมสองชั้น
ประภัสสร	สีเลื่อมพราย
หางหงส์	เครื่องประดับที่ทำเป็นรูปปลายหางหงส์ อยู่ปลายจันทน์หน้าจั่วหรือปลายตะเพี หัวเสาของสถาปัตยกรรมไทย

๑๔๐

อยู่เพื่ออะไร

ฉันอยู่เพื่อบุคคลที่ฉันรัก
และรักฉันนั้นมานานปานชีวิต
ฉันอยู่เพื่อหน้าที่ที่ฉันผูก
เป็นต่อธารรักที่ฉันพันไป
ฉันอยู่เพื่อค้นคว้าหาสิ่ง
เพื่อสื่อแสงแจ้งสว่างพร่างตระการ
ฉันอยู่เพื่อดวงใจที่ไร้ญาติ
เพื่อรอยยิ้มพร้อมชลปริ่มน้ำตา
ฉันอยู่เพื่อเยื่อใยใจมนุษย์
เป็นเกลียวมันขันแกร่งแรงกลืนกลม
ฉันอยู่เพื่อความฝันอันเพริศแพร้ว
เมื่ออำิสฤทธิ์แรงแห่งทองปอนด์
ฉันอยู่เพื่อยุคทองของคนยาก
เพื่อความทุกข์ที่เขาถมจถมทั้งตัว
เพื่อโลกใหม่ใสสะอาดพิลาสเหลือ
เพื่อแสงรักส่องรุ่งพุ่งเป็นลำ

ซึ่งใจซื่อถือศักดิ์สุจริต
ในความผิดความหลงปลงอภัย
เพื่อฝังปลุกความหวังพลังไข
หล่อดวงใจแล้งร้อนให้ขึ้นบาน
กลางโมหะอาภะรณเบียดพิเคราะห์
กลางวิญญานมืดมิดอวิชชา
ที่แร้นแค้นแคลนขาดวาสนา
บนดวงหน้าโคกชำระกำกรรม
บริสุทธิ์สอาดผลงานงามผล
พายุร้ายสายลมมีอาจรอน
เมื่อโลกแผ้วหลดพ้นคนหลอกหลอน
มีอาจคลอนใจคนให้หม่นมัว
ที่เขาถากทรมกรรขำปั่นหัว
เพื่อความกลัวกลับกลับบ้านอาธรรม
เมื่อคนเอื้อไมตรีอวยไม่ช่วยซ้ำ
สว่างนำร่องที่มีชัยเอย

อุชเชนี

อาภะรณ เกสรนกลั่น เกสรนกลาด

เบียด ทำให้เดือดร้อน ปัจจุบันใช้คำว่า เบียดเบียน

อำิส สิ่งของเครื่องล่อใจ มักจะใช้ในการหมายความว่า เงิน หรือ ทอง

๑๔๒

วารีดุริยางค์

จงหยุดชมชื่นใจในใจเกิด
 สมมติจากหัวใจไปทุกตอน
 สงสารใจเจ้าเอ๋ยไม่เคยหนึ่ง
 เหมือนถูกกายกำบังกักขังใจ
 กลางคืนคอยเป็นควีนอันอดไว้
 ร่างกายถูกผูกพันสรพวงค์
 เมื่อใจทุกซีกก็ต้องทนครองทุกซีก
 วนเวียนหว่างทุกซีกสุขทุกวันวาร
 ทุกวิถีที่ใจได้เที่ยวท่อง
 ที่โคจรของใจไม่เคยจน
 ใจจึงหน่ายจึงเหนื่อยจึงเมื่อยล้า
 เกิดแล้วก่อล่อแล้วเร้นเย็นแล้วร้อน
 รู้และเห็นเป็นไปตามใจอยาก
 หยุดเสียที่หยุดเกิดเปิดประตู
 ขอกายเจ้าจงเป็นเช่นต้นไม้
 เพื่อแผ่ร่มและเป็นหลักให้พักพิง
 และใจเจ้าจักเป็นเช่นสายน้ำ
 เพื่อเลี้ยงชีพขลิบโลมไล่ให้เบิกบาน
 อีสระเสรีที่จะไหล
 ชมดอกไม้สายลมพรมรำเพย

ทุกสิ่งเกิดก่อไว้ในใจก่อน
 ใจจึงซ่อนทุกสิ่งจริงลงไว้
 วนและวิ่งคืนและวันหวั่นและไหว
 ใจจึงได้คืนรนทุกหนทาง
 ครั้นกลางวันก็เป็นไฟไปทุกอย่าง
 เป็นสื่อกลางแก่ใจรับใช้การ
 ครั้นใจสุขกายก็สุขสนุกสนาน
 แล้วสะสมสันดานการเป็นคน
 ล้วนขึ้นล่องอยู่ระหว่างกลางปลายต้น
 ไม่เคยพ้นไม่เคยพรางจากวงจร
 วนผวาว่อนไหวถูกไล่ต้อน
 ไม่พักผ่อนเพียงสักคราวเฝ้าแปบพู่
 จึงเหมือนฉากขวากขวางกำบังอยู่
 เพื่อได้รู้และได้เห็นตามเป็นจริง
 ยืนอยู่ได้โดยภพสงบนิ่ง
 แต่งดอกพริ้งผลัดฤดูอยู่ชั่วกาล
 ใส่เย็นฉ่ำชื่นแล้วไหลแผ้วผ่าน
 เพียงพองพานผิวแผ้วแล้วผ่านเลย
 ด้วยเพลงไพเราะล้ำราเฉลย
 และขึ้นเขยกับชีวิตทุกทิศทาง

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

สรพวงค์ ทั้งตัว, หัวตัว

บทอาขยานภาษาไทย

9 786163 176974
ราคา 69.00 บาท

ศึกษานิเทศก์พาณิชย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

นายสมมาตร มิตลปี่ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

๕๘๐๐๔๕๕

องค์การสําคัญของ สกสค.

www.suksapan.or.th